

Návštěva: V Poniklé

Zdeňka Flousková (zf, zde, zden)

Poniklá – to je pro náhodného návštěvníka především řada domků se zahrádkami lemující hlavní silnici podél Jizery za Horní Sytovou, zpestřená podvakrát nečekaně vysokou budovou starých textílek.

Poniklá jsou ale i malebné roubenky rozhozené po pečlivě obhospodařovaných stráních s ovocnými stromy a stodolami, kostel sv. Jakuba ve svahu nad údolím a zákoutí s nezvykle znějícími názvy: Přívlaka, Maříkov, Kopanina, Zabylý.

Poniklá – sem patří i nadšenci, kteří hrají divadlo, založili soukromé muzeum a Krakonošovu stranu, pěvecký sbor i speleologickou společnost, mají své myslivecké sdružení, pobočku Červeného kříže, včelařský spolek a hasičský sbor, který tento rok oslaví 120 let od svého založení.

Mnohé přinesla poslední desetiletí. Obec, která žila především z textilního průmyslu a socialistického zemědělství, přečkala rozpad obého a šla dál.

Nebylo to jednoduché. Nástupce JZD – družstvo Krkonoše s nadějnou mlékárnou a výrobou sýrů – dokázalo přežít jen několik let. Také na období, kdy se postupně zavřely brány obou továren, se těžko vzpomíná. Textilní provozy ale našly našťástí své nové uplatnění a dnes už zase v provozech hučí stroje.

Letos v létě oslavila obec 650 let svého trvání. Nastal čas ohlédnutí se za minulostí a připomenutí všeho, co přinesla současnost.

Dějiny obce Poniklá

Název obce je odvozen od potoka, který poniká, ztrácí se ve skále. První zmínky o Poniklé jsou asi v roce 1241, ale písemné doklady existují z roku 1354. Píše se o dřevěném kostele svatého Jakuba. Poniklá patřila k panství Štěpanickému, které náleželo Valdštejnům. Po smrti Henika z Valdštejnů získali dědictvím panství Štěpanické i Branské lomniční Valdštejnové. Po nich vlastnil Branské panství Vilém Záruba z Hustiřan. V roce 1632 získal panství Albrecht z Valdštejna, který je podstoupil svému švagrovi Otovi Bedřichovi, hraběti z Harrachů.

Poniklá má ve znaku hornický rumpál s okovem, neboť v letech 1421–1550 se zde těžil železný trudy. Na počátku 18. století je těžba rudy obnovena a v roce 1754 staví hrabě z Harrachů hamr u Arnoštova, kde se ruda zpracovává. V roce 1850 hamr vyhořel a těžba rudy se roku 1900 zastavuje.

Spojení Poniklé s okolím bylo špatné. Až po postavení silnice od Mladkova v letech 1856 až 1860 a postavení mostu u „Mejta“ v roce 1856 přes Jizeru směrem na Vysoké se zlepšilo. S rozvojem průmyslu souvisí stavba železnice z Martinic do Rokytnice nad Jizerou. Jako dopravní a osobní spoj byla trať uvedena do provozu 7. 12. 1899. Továrna PRELOUG pracuje od roku 1873, v roce 1896 zahajuje provoz přádelna „PALME–STUMPE“ a tím zaniká ponikelský mlýn „Na Hluku“.

Na přelomu století asi v roce 1850 je založena firma na výrobu perel a ozdůbek ze skla Horna – Černý. Kolem roku 1900 se v Poniklé těží křemičité písky pro porcelánku v Desné. Po zrušení porcelánky v roce 1910 těžba písku končí. Písek se také používal v domácnostech na mytí nádobí, někteří lidé se živili jeho roznáškou po okolních obcích a městečkách.

Obyvatelstvo se podomácku živilo navlékáním korál, sestavováním ozdůbek, dále rolnictvím a řemeslnictvím.

V roce 1832 postihla Poniklou epidemie cholery a zemřelo 25 lidí, v roce 1866 epidemie cholery a tyfu a zemřelo 37 lidí.

V roce 1921 má Poniklá 241 domů s 1647 obyvateli. V období první republiky má obec poštu, záložnu, potravinářské obchody, řeznictví, hostince, holičství, kadeřnictví, prodejny obuvi, textilu, pekařství, truhlářství, kolářství.

Obyvatelstvo žije bohatým spolkářským životem a různými jejich akcemi. V roce 1930 má Poniklá 1628 obyvatel.

V době okupace byly k Poniklé připojeny obce Přívlaka a Stromkovice. Osamostatnily se po skončení II. světové války a znovu připojeny byly až při vzniku střediskové obce v roce 1960, spolu s osadami Přívlaka, Nová Ves a Zabylý. Celkový počet obyvatel stoupl na 1503. (Počet obyvatel klesl po válce na 1100.)

V roce 1970 má obec jen 1377 obyvatel, v roce 1980 už jen 1326. Na konci roku 1989 dochází k politickým změnám, které mají dopad na pozdější život obyvatel Poniklé.

JUDr. Miroslav Holubec a Dr. Mattauč

Za zmi textílek

Rytmus života obce určoval – především v dolní části – chod továren. Velká světlá budova bývalé přádelny, postavené v roce 1892 firmou Palme Stumpe, dávala vždy práci více než stovce místních obyvatel, především žen. O to tíživější se zdála budoucnost obce poté, co ji v roce 1998 současný majitel SEBA, a. s., zavřel. Dolní část obce úplně zmrtvěla. Po třech letech však o budovu projevila zájem francouzská společnost zastoupená českou libereckou firmou Interlana s. r. o., a po konečné instalaci strojového parku se přádelna v roce 2002 rozjíždí na třisměnný provoz a je schopna vyrobit až 120 tun příze měsíčně. Směsné příze složené z hrubých živočišných vláken z koz a velbloudů a umělých vláken, stejně jako dvanáct tkalcovských stavů, sloužících k vetkávání koňských žíní do bavlněné osnovy, nemají v Evropě konkurenci, což ponikelské přádelně zaručuje budoucnost.

Stejně dramatický byl i osud tkalcovny v Poniklé, nazvané podle původního majitele Adolfa Prelogga Preložka. Továrna, fungující od roku 1873, vyráběla to nejmenější zboží: véby, jemné batisty, popelíny i damašky. Po znárodnění zde byla generálovna a velkosklad potravin. V lednu 2001 odkoupila opuštěnou a nevyužívanou budovu firma SINGIN ROCK, s. r. o., Semily, a po rekonstrukci sem přemístila výrobu horolezeckých lan, záchranných a bezpečnostních postrojů. Provoz se stále rozšiřuje a v roce 2005, po celkové rekonstrukci továrny, by se zde měla objevit i celoročně provozovaná horolezecká stěna.

Po celý rok Vánoce

V nenápadném domku nad náměstím za školou sídlí firma Rautis vyrábějící vánoční ozdoby. Začátky sklářské výroby v obci Poniklá sahají už k prvním letům 20. století, kdy se zde vyráběla tzv. svazkovina, tedy perle foukané z barevného skla a navlečené na niť.

Později, pravděpodobně z nutnosti zpracování odpadu z výroby svazkoviny, vznikly první perličkové vánoční ozdoby. Zpočátku byly samozřejmě velmi jednoduché, ale postupem času se zdokonaloval jejich tvar i dekor, a kolekce se rozšířila natolik, že se vánoční ozdoby mohly stát samostatným výrobním artiklem.

Do znárodnění působilo v Poniklé několik faktorů, například pan Horna a Černý, kteří zajišťovali vše potřebné, tedy obstarávali zakázky, rozdělávali materiál domácím pracovníkům, soustřeďovali hotové výrobky a řídili expedici zboží. Po znárodnění přešla výroba pod Železnobrodské sklo.

V roce 1991 došlo k privatizaci a vznikla společnost s ručením omezeným Artis, Jablonec nad Nisou, kde působilo několik středisek s různými výrobními zaměřením. V roce 1996 se osamostatnila výroba vánočních ozdob a vznikla akciová společnost Rautis Lučany nad Nisou,

jejíž součástí je provozovna Poniklá dodnes.

„Troufáme si tvrdit, že v současné době jsme, co se týká šíře nabídky (asi 16 500 druhů a variant vánočních ozdob) na prvním místě ve světě,“ říká ředitel firmy. „Bohužel i nás však postihla nepříznivá situace na zahraničních trzích. Bylo nutné redukovat počet zaměstnanců, takže v plné sezóně zaměstnáváme 70 lidí a mimo sezónu 40 lidí. Většinu zaměstnanců stále tvoří domácí pracovníci.“

Přes všechny tyto problémy je o ponikelské vánoční ozdoby ve světě zájem. Od letošního roku firma také nabízí exkurze do provozovny, kde je možné sledovat, jak toto tradiční zboží pracně vzniká. V nově otevřené prodejně si turisté budou moci ponikelské ozdoby i zakoupit.

Česká speleologická společnost

Ale kde se vzali jeskyňáři v Poniklé? Důvod je prostý: v letech 1897–1900 zde byl při těžbě kamene v lomu objeven vchod do jeskyně. První průzkumné práce zde prováděla skupina místních občanů pod vedením pana Tomička v letech 1935–36. Neměli však velké štěstí. Teprve v dubnu 1945, kdy zde nechal ponikelský starosta Knappe hloubit protiletectký kryt, našli dělníci první větší prostor, v té době s bohatou krápníkovou výzdobou. První systematický průzkum začala až v roce 1967 místní speleologická skupina pod vedením pana Jaromíra Brauna a za spolupráce s Okresní správou krasových jeskyní Bozkov. 6. 12. 1968 objevili nádherně vyzdobenou Mikulášskou jeskyni. O rok později malou (ale stejně hezkou) Netopyří jeskyni. V únoru 1972 se jim podařilo proniknout do zatím největších dómů s podzemním jezerem. Jako první sem vstoupil pan Zdeněk Rón. Byl to zatím poslední větší objev v této jeskyni. Spolupráce bozkovských a ponikelských jeskyňářů vyústila 27. 1. 1979 v založení Základní organizace 5-01 České speleologické společnosti. Mezi zakládajícími členy bylo deset ponikelských jeskyňářů. Členové pracovní skupiny Poniklá provádějí nejen průzkumné práce, ale také odborná měření, mapování a sčítání netopyřů v podzemních prostorách. Nesoustředí se pouze na ponikelské jeskyně, ale také na průzkumy a mapování povrchových krasových jevů a dalších podzemních prostor v Poniklé i širokém okolí.

Odměnou za nadšení jsou především objevy nových neprozkoumaných prostor, ale také možnost navštívit další prostory v jiných oblastech naší republiky i v zahraničí, což je možné díky spolupráci s jeskyňáři z ostatních základních organizací Společnosti a zahraničními kolegy.

Miloš Hájek, předseda ZO 5-01 ČSS Bozkov

Soukromé muzeum manželů Pičmanových

„Po letech činnosti v Klubu krkonošských tradic Krakonošovy strany dozrávala naše představa vytvořit v Poniklé vlastní muzeum ve staré stodole,“ říká paní Jana Pičmanová. „K urychlenému kroku nás popíchla v červenci 1999 paní Prošková, když přišla s nápadem, že by chtěla každoroční výstavu účastníků Vzdělávacího spolku uměleckých řemesel, který v Poniklé vede, uspořádat tentokrát v naší stodole. Byl to trochu šok, ale úklid a novou podlahu v patře jsme zvládli během několika dní a v pátek před poutí byla opravdu 1. vernisáž výstavy s účastí asi 100 lidí. Samozřejmě že nebylo ještě všechno podle našich představ a dalo to ještě hodně práce, než byl zahájen provoz muzea dne 12. 12. 1999 vernisáží vánoční výstavy.“

Po dvou letech provozu muzea se ukázalo, že stodůlka nestačí a potřebuje zázemí. Proto se Pičmanovi rozhodli pro přístavbu, která rozšíří výstavní plochy a doplní muzeum i o dílnu a kovárnu. Stavba byla započata v roce 2001 a díky pomoci přátel se letos podařilo přístavbu dokončit alespoň tak, aby se i zde mohlo důstojně slavit 650 let Poniklé. Na půdě nové přístavby si připadáte jak v podkroví starých chalup. Stará skříň plná nářadí, postele s rezervními peřinami s vyšívaným přehozem, prosklená jarmárka s krajkami, galanterními doplňky a dávno poslanými blahopřáními, smoking a plesové šaty z dob gardedám doplňují již zabydlené prostory staré stodoly. A což teprve malá kuchyňka v patře! Pičmanovy prostě musí člověk obdivovat.

A současnost?

K dnešnímu dni má obec Poniklá 1 230 obyvatel. Obec se sice může pochlubit nejen novou kanalizací, čističkou a pečovatelským domem, ale zároveň přibývají i vrásky na čele místní samosprávy a obecní pokladna se plní stále obtížněji.

O tom, že dnes není jednoduché hospodařit v malé krkonošské obci, ví nejlépe paní starostka obce Květa Kavánová. „Tak jak se mění rozpočtová pravidla, hospodaří se nám stále obtížněji. Poslední tečkou bylo přerозdělování financí podle počtu obyvatel, kde jsou malé obce v nevýhodě. Na desetimilionový rozpočet obce máme nyní 8 milionů dluhů. Na rozhazování nemáme, ale obec jakžtakž žije.“

A i když v ekonomické úlevy asi ještě dlouho nelze doufat, pospolitost zdejších lidíček a chuť udělat něco pro svou obec je devíza, kterou Poniklé může leckdo závidět.

Snad proto i ten pozemský Krakonoš pobývá v Poniklé.

Zavřít okno